

ומתרצת: **אמר רב נחמן בר יצחק**: משכחת לה, **כגון** (200): **שנכנסה לחופה ולא נבעלה**, שאז, אם מוצאת כתם, יכולה לתלות במכה שיש באצבע קטנה של בעלה!

ה. **רב נחמן אמר** — **כרם הקזה**:

כ-א **מיתובי: מעשה ותלה רבי מאיר** כתם בקילור. **ורבי תלה בשרף שקמה**: כשנתעסקה בהם האשה, מוכח שדומה מראה אודם הקילור למראה דם נידות כי אחרת לא היה אפשר לתלות בו, ואע"ג שמראה הקילור אינו אדום חזק. וקושיה זו קשה בין לרב נחמן שהצריך אדום חזק כרם הקזה, ובין

לרבי אבהו שמחלק בין מראה דם בחור לדם נשוי, ובין לזעירי שמחלק בין מאכולת שבראש למאכולת שבגוף, הרי מראה הקילור חלש מהם ובכל זאת הוא דומה לדם הנידה?

ומבאר את הגמרא את שאלתה: **מאי לאו אאדום**, שמצאה כתם אדום והתירה רבי מאיר משום שנתעסקה בקילור, ומוכח שאין צריכים אדמימות חזקה?

ומתרצת: **לא** במראה אדום היה המעשה. אלא (201) **בשאר דמים המנויים** במשנה שהם דומים לקילור, אבל לא מראה אדום. כי רק

הזה שאין יודעים להבדיל בין האדומים, ותולים בכל מאכולת, אפשר לתלות גם במאכולת שבאותו מקום.

201. **הבית יוסף** [קצ, כג ד"ה ומ"ש במה] כתב שקילור אדומותו חלשה, ואף על פי כן תולים בו גם מראה אדום חזק שאינו דומה לו. ובסדרי **טהרה** [קצ, מה ד"ה "ולכאורה לא"] חולק וסובר שאם ידוע שאין המראות דומים אין תולים. ולדבריו החידוש בתליה בקילור הוא, שאף על פי שאם נקרב את הכתם שמצאה האשה לקילור, אפשר שבהיותם סמוכים יהיה אפשר לחלק בין מראה שניהם, קמ"ל שאין חייבים להקריבם זה לזה.

וכן כתבו **הרמב"ן** ו**הרשב"א** שאין מחייבים לבדוק הכתם דווקא בסמוך לדבר שנתעסקה בו. ובשיעורי **שבט הלוי** [קצ, כג ג] למד מכאן שאין חיוב לבדוק כתם במיקרוסקופ, אפי' שבדיקה זו תוכיח בודאי אם הוא דם או צבע, שכשם שאין חייבים לטרוח ולברר ע"י קירוב הכתם לצבע שנתעסקה בו, ה"ה שאין חייבים להסתכל במיקרוסקופ.

200. נחלקו הראשונים בדין תלית כתם בזמן הזה שאין אנו יודעים להבחין בין מראות האדומים שדומים זה לה, הרמב"ן הביא מגליוני **ראשונים** הסוברים שאי אפשר לתלות כתמים כלל שאולי אין האדום שהתעסקה בו דומה באדמימותו לכתם, ורק משום חוסר בקיאתינו אין נראה ההבדל. אבל **הרמב"ן** עצמו ו**הרשב"א** ו**התוס'** **הראש** חולקים וסוברים שהדין הוא להפך, ואפשר לתלות בכל מראה אדום שנתעסקה בו, שדווקא בזמן שידעו להבחין בין האדומים לא יכלו לתלות בדבר שידוע להם שאינו דומה, אבל בזה"ז שאין ידוע החילוק בין האדומים תולים בהכל, שכדי להתיר כתם אין צריך לדעת בודאות שמקור הדם הוא מהדבר שנתעסקה, אלא די בכך שנוצר ספק.

בסדרי טהרה [קפג, ב ד"ה "לפי"] התיר לתלות כתם במאכולת המצויה באותו מקום. ואף על פי שבגמרא [יד, א] מצינו במפורש שאותו מקום בדוק ממאכולת וכתם הנמצא בבדוקה טמא בודאי, תירץ הסדרי טהרה שגם באותו מקום ישנן מאכולת אלא שצבעם שונה מצבע דם טמא, וכוונת הגמרא שאותו מקום בדוק ממאכולת שאפשר לתלות בה. ולכן בזמן

אם הוא חזק באדמומיותו הוא דם נדה.
אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי קמי
אומנא המקיז דם (202) בקרן.

[א] אמר רבה בר רב הונא: "חרת" שאמר
— הוא (203) צבע שחור המעורב בתוך דיו
שמראהו כהה, ולא צבע שחור המעורב
במים שמראהו בהיר.

תניא נמי הכי: שחור — כחרת. ושחור
שאמר — דיו! דהיינו, שחורית של חרת
הניתך בדיו.

ומקשה הגמרא: ולימא התנא בקצרה: שחור
— כדיו?!?

ומתרצת: אי אמר "שחור — דיו" הוה
אמינא כי גם הדומה לפכחותא דדיותא,
כמראה נוזל הדיו למעלה לאחר ששוקעת בו
החרת, שאז מראהו אינו שחור כל כך טמא
— קא משמע לן התנא שמראה דם שחור
באשה המטמא הוא דוקא כשמראהו כי
חרותא דדיותא, שהיא שחוריות החרת
השקועה בתחתית הכלי, שהיא שחורה
ביותר.

איבעיא להו: באיזה מראה חרת שבדיו אמרו
— בדיו לחה או ביבשתא?

תא שמע: דרבי אמי כשהיה בא לבדוק דם
שמראהו שחור, היה פלי [מבקע] קורטא
דדיותא, [חתכת דיו יבשה שיש בה חרת],
ובדיק בה על ידי השוואת מראה הדם

שקלו ליה קרנא קמיתא לאמימר, נטל האומן
מדמו של אמימר בקרן הראשונה. חזייה
אמימר לדמו שבתוך הקרן, אמר לחו אמימר
למר זוטרא ולרב אשי: "אדוב" דתנן
במתניתין שה' דמים טמאים — הוא אדום
כי האי?

שקלי ליה האומן דם בקרן אחריתי.

אמר לחו אמימר לכשראה את הדם שבקרן
השניה — אשתני! אין זה אותו מראה,
והדומה לו באשה אינו מטמא.

אמר רב אשי כשמע את דברי אמימר —
כגון אנא, דלא ידענא להבחין בין האי להאי
בין צבע הדם בקרן הראשונה לצבע הדם
בקרן השניה — לא מבעי לי למחזי דמא,
אין לי להורות במראות דם!

שנינו במשנה: שחור — כחרת!

ומביאה הגמרא שלשה דוגמאות מהו
השחור שבמשנה:

והרמב"ם.

203. רש"י פירש שהחרת עצמה היא שחורה,
ומה שהצריכה הגמרא שיתנו החרת בדיו, הוא
כדי שיהא השחור כהה. אולם התוס' [גיטין יט,
א ד"ה "קנקנתום"] סוברים שהחרת עצמה היא
ירוקה, ורק כשמתקנים אותה לשמש כדיו הופכת
לשחורה, ולדבריהם פירוש דברי הגמרא "חרת

202. בערוך לנר ביאר שישנם ב' דרכים להקיז
דם, א. בקרן, וביאר רש"י [מכות טז] שההקזה
מתבצעת ע"י שמוצץ האומן הקרן ומוציא את
הדם, ובהקזה זו יוצא רק דם הורידים
החיצוניים. ב. בסכין, שפוצע עמוק יותר ויוצא
גם דם העורקים. ודן הערוך לנר האם דווקא
בדם הורידים המוזכר בסוגיתנו תולים או גם
בדם העורקים. והסיק שנחלקו בדבר רש"י

למראה הדיו היבש.

אמר רב יהודה אמר שמואל: אשה שראתה מראה דם שחור כקיר [שעוה שחורה], כדיו⁽²⁰⁴⁾, וכענב שחור — טמאה! וזהו ששנינו במשנתנו שאם היה צבע השחור עמוק מכך [יותר מחרת] — טמאה.

אמר רבי אלעזר: מראה שחור כזית, כזפת⁽²⁰⁵⁾, וכעורב — טהור! וזהו ששנינו "דיחה מכך [מחרת] — טהור!"

[ב] עולא אמר — שחור שבמשנתנו היינו כלבושא סיואה שדרך האנשים במקום ששמו סיואה ללבוש בגדים שחורים.

עולא אקלע לפומבדיתא, חזייה להווא

טייעא דלבוש לבושא — אובמא [שחור]. אמר להו עולא לבני פומבדיתא: מראה דם, "שחור" דתנן — כי האי! והיו שמחים בני פומבדיתא שיש להם במה לכדוק מראית דם שחור, מרטו מיניה, מלבושו השחור, פורתא, פורתא, יהבו ביה ארבע מאה זוזי!

[ג]. רבי יוחנן אמר — מראה שחור שבמשנתנו אלו כלים האולירין. [כלי הכלנים] הבאים ממדינת הים שהם שחורים.

ושואלת הגמרא: למימרא דאובמי [שחורים] נינהו אותם כלים?

והאמר להו רבי ינאי לבניו: בני, אל תקברוני לא בכלים שחורים, ולא בכלים לבנים. בכלים שחורים אל תקברוני —

ובתוס' הרא"ש ש תירץ לשיטת הר"ח. והמהרש"א תירץ שהמשנה דיברה בדיו יבש, והגמרא דיברה בדיו לח, ששחרותו עמוקה יותר.

205. המשנה ברורה [לב ג, ובביאור הלכה ד"ה וכתבם] הביא מהרא"ש והרמב"ם שתפילין צריך לכותבם בצבע שחור כדיו, ולפי זה שחור כעורב שמבואר בסוגיתנו שהוא בהיר יותר מדיו, פסול לתפילין. והקשה מהמדרש "שחורות כעורב אלו האותיות" הרי שכצבע העורב כשר. ותירץ שאין למדים מהאגדות. תירוץ נוסף כתב ששחור כעורב כשר לתפילין, ואף על פי שבסוגיתנו הכשירו דם שמראהו כעורב זהו משום שגם כמראה דיו לח טהורה, ושחירות העורב היא כמראה דיו לח. ולתפילין שכשר דיו לח יוכשר גם כמראה עורב. אולם למהרש"א שכתב [ד"ה "כדיו כענב"] שדיו לח עמוק מדיו יבש, אי אפשר לתרץ כתירוץ זה, שהרי עורב הוא דיהה משחור שבמשנה ובהיר בהרבה מדיו לח, שעמוק משחור שבמשנה.

שאמרו דיו" הוא שתהא חרת שחורה ולא ירוקה. ולשון הגמרא כפי שציטטה התוס' בגיטין אינו כלשון שלפנינו ונראה מדברי התוס' שהיתה להם גירסא אחרת בסוגיתנו.

204. הקשו הראשונים שלעיל ביארה הגמרא ששחור שבמשנה הוא כדיו, וכאן מבואר שדיו הוא עמוק משחור שבמשנה.

ותירץ הרשב"א [יט, א] שדיו שמשיתה זמן רב משחיר הרבה, ולדיו שכזה נתכוונה הגמרא שאמרה שיש דיו שהוא עמוק. ולפי זה ביאר הרשב"א ששחור שבמשנה הוא כסתם דיו, ודיו ישן שחורתו יתרה משחור שבמשנה. תירוץ נוסף כתב הרשב"א ששמואל חולק על רבה בר רב הונא וסובר שחרת שבמשנה אינו מעורב כדיו, ודיו רגילה שמעורבת בחרת היא עמוקה יותר. התוס' [גיטין יט, א] כתבו שהחרת קודם נתינתה בדיו היא ירוקה, ולדבריהם אי אפשר לתרץ כתירוץ זה. וראה עוד בריטב"א [ד"ה "שחור כחרת"] שהאריך בתירוץ קושית הרשב"א.

שמא אזכח⁽²⁰⁶⁾ בדין ואחיה כאבל בין החתנים, שהצדיקים בגן עדן לבושים לבנים. ובכלים לבנים אל תקברוני, שמא לא אזכח ואחיה כחתן בין האבלים בגיהנום אלא קברוני בכלים האולירין הבאים ממדינת היב!

אלמא כלים אולירין לאו אוכמי נינהו?!

ומתצת: לא קשיא: הא בגלימא, שגלימות — האולירין הן אדומות ולא שחורות ובהם בקש רבי ינאי להקבר. הא בפתורא, מפות וסדינים של אולירין הם שחורים. ולכלים שחורים אלו התכוון רבי יוחנן.

אמר רב יהודה אמר שמואל: וכולן, כל חמשת הדמים, אין בודקין אותן אלא על גבי⁽²⁰⁷⁾ מטלית לבנה, שעליה ניכר המראה היטב.

אמר רב יצחק בר אבדומי: ובדיקת דם שחור אם הוא כחרת צריכה להעשות על גבי בגד אדום.

אמר רב ירמיה מדפתי: ולא פליגי —

הא שצריכה הבדיקה להעשות על גבי בגד אדום איירי בבדיקת מראה שחור.

הכותב תפלין בדיו כחולה פסל המשנה ברורה [שם]. ואף על פי שלגבי רצועות התפלין הוכיח [לג, ג ביאור הלכה ד"ה "הרצועות"] שכשר מהגמרא לעיל [יט, א] שכתבה "שחור כחרת עמוק מכן טמא דיהה אפילו ככחול טהור" הרי שגם כחול בכלל שחור, מכל מקום זהו דווקא ברצועות שבעינין שחור סתם, מה שאין כן בכתב עצמו שצריך שחור כדיו, אין צבע כחול דומה לדיו.

206. רש"י ביאר שאזכח הכוונה לגן עדן. אולם בירושלמי [כלאים ט] מבואר שאם אזכח הכוונה שיקום לתחיית המתים ביחד עם הצדיקים, ואם לא אזכח הכוונה שיקום בתחיית המתים עם הרשעים. ודייק מכאן המהרי"ץ חיות שגם הרשעים יקומו בתחיית המתים, וחשש רבי ינאי שיקום עמם ויבוש בבגדיו הלבנים. ואולם בגמרא בתענית [ז, א] מצינו במפורש שתחיית המתים היא רק לצדיקים. והביא המהרי"ץ חיות שגם הרמב"ם כתב שלא כירושלמי.

הרמב"ם [תשובה ח, ב] כתב "העולם הבא אין בו גוף וגוויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת" והשיג עליו הראב"ד

מכך שהיו הצדיקים מצוים לבניהם אל תקברוני בכלים לבנים ולא בשחורים שמא אזכח, הרי שלא רק שיקומו עם הגוף אלא אפילו יעמדו בלבושיהן. מבואר בהשגת הראב"ד שפירש הציווי לבגדים לבנים לצורך תחיית המתים וכירושלמי, אבל לפירוש רש"י שהכוונה לגן עדן, אין ראייה מכאן לזמן תחיית המתים.

207. בגמרא לעיל [יז, א] נאמר "אין בודקין את המטה לא בעד אדום ולא בעד שחור", ונסתפק הבית יוסף [קצו, ו ד"ה "וממה"] האם אדום ושחור דווקא פסולים אבל שאר צבעים מותרים, או שכל שאין מראה האדומיית נראה בו כבלבן, בכלל אדום ושחור הוא. והביא מהרמב"ם והרא"ש שהצריכו שיהא עד הבדיקה לבן. ולכאורה מקורם הוא מסוגיתנו שרק מטלטל לבנה כשרה לבדיקה.

ומטעם זה התירו [סא, ב] כתם שנמצא על בגד צבעוני שאין מראה הדם ניכר בו, ובצבעים בהירים כגון צהוב בהיר שאינם גורמים שינוי מראה לדם החמיר בשבט הלוי [קצ, ד] שיש בהם משום כתם.

הא שנעשית הבדיקה על גבי מטלית לבנה
— בשאר (208) דמיו:

מתקיף ליה רב אשי לרב ירמיה מדיפתי: אי
הבי, שמודה שמואל שמראה שחור נבדק על
גבי בגד אדום — לימא שמואל "חויך
משחור?"

אלא, אמר רב אשי: בשחור גופיה קמיפלגי
שמואל ורב יצחק בר אבודימי.

שנינו במשנה שבמראה שחור "עמוק מכן
טמא דיהה מכן טהור", ומביאה הגמרא ד'
שיטות מה דין שאר המראות כשהם כהים
או בהירים יותר מהמפורש במשנה.

[א] אמר עולא: כולן, בכל הדמים, אם היה
המראה האדום עמוק מכן, שאדמימות כהה
יותר ממה ששנוי במשנה, טמא!

ואם דיהה מכן שמראה האדום (209) בהיר

יותר ממה ששנוי במשנה, הרי הוא טהור!
שדינס של כל ד' הדמים הוא כשחור
שהתפרש דינו במשנה שאם היה עמוק ממנו
טמא ואם דיהה, טהור.

ומבאר הגמרא: ואלא מאי שנא "שחור"
דנקט התנא במשנה רק אותה?

סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי חנינא:
שחור — אדום הוא, אלא שלקה, הילכך
אפילו דיהה מכן נמי ליטמא, שהרי אדום
הוא ושחרותו היא רק כתוצאה משינוי, ולכן
הוה אמינא שגם אם דיהה השחור (210) טמא,
ושונה דין מראה שחור משאר הדמים
האדומים.

קא משמע לן התנא במשנה וכתב במפורש
הדין שדיהה טהור בשחור ללמדינו שגם
שחור בכלל זה. וטעם טהרת שחור בהיר
הוא שאין דרך דם אדום המשחיר על ידי
לקותא להיות דיהה, ואם בכל אופן דיהה

כמראה חמה עמוקה מהצל", הרי שעמוק הוא
בהיר. והרמב"ן תיין את שיטת רש"י ש"עמוק"
פירושו חזק, ולכן בלבן העמוק לבנותו חזקה
יותר, והוא בהיר יותר, אבל במשנתנו שמדברת
בצבע שחור, ככל שחזקה שחרותו הוא כהה
יותר.

התוספות הרא"ש [ד"ה "שחור"] הביא
פירוש שלישי בשם הר"ח ש"עמוק" הוא בהיר
ו"דיהה" הוא בהיר ממנו.

210. הרשב"א [יט, א] ביאר שמכיון ששחור
הוא אדום שהשתנה, היה אפשר לומר שגם
שחור בהיר טמא, שגם הוא אדום שלקה אלא
שעדיין לא הושלם בו תהליך הפיכתו לשחור,
ולכן הוא עכשיו בהיר. והוכיח מכאן הרשב"א
שדיהה פירושו בהיר, שאם כרשב"ם שהיה

208. הקשה החשק שלמה שאם כן כל אשה
הבודקת תצטרך ב' עדים, אחד לבן שמא יש בה
דם אדום, והשני אדום שמא יש בה דם שחור.
ובמשנה [טז, א] נאמר במפורש שמספיק עד
אחד לבדיקת האשה. ותירץ שעיקר הבדיקה היא
להוכיח שאין בה דם כלל ולזה מספיק עד לבן,
שכשיצא נקי מוכח שאין בה גם דם שחור, ואף
על פי שאם יהא מראה שחור לא נוכל לדעת אם
הוא דם טמא או טהור, לא תקנו בדיקה לשם
כך.

209. רש"י ביאר ש"עמוק" הוא כהה ו"דיהה"
הוא בהיר. הרמב"ן והרשב"א [יט, א] הביאו
מהרשב"ם שפירש להפך שעמוק הוא בהיר
ודיהה הוא כהה, והוכיח הרשב"ם כשיטתו
מהגמרא בשבועות [י, א] "שבהרת עמוקה

השחור סימן הוא שחסר באדום שבו.

[ב] רבי אמי בר אבא אמר: וכולן עמוק מכן — טמא, דיהה מכן — נמי טמא, חוץ משחור שדיהה מכן טהור.

שואלת הגמרא: אלא, מאי אהני שיעוריה דרבנן שפירשה המשנה מהם המראות האדומים הטמאים, והרי בכל ענין בין אם הם בהירים יותר או כהים יותר גם כן טמאים?

ומתרצת: לאפקי "דיהה דדיהה", שדהה באופן קיצוני.

[ג] ואיכא דאמרי: רמי בר אבא אמר: וכולן, עמוק מכן — טהור, דיהה מכן — טהור, חוץ משחור שהתפרש דינו במשנה שעמוק ממנו טמא ודיהה טהור. ולהכי מהני שיעוריה דרבנן שדוקא לפי שיעור האדם שבמשנה הדמים טמאין⁽²¹¹⁾, אך לא דיהה מכן ואף לא עמוק מכן.

[ד] בר קפרא אמר: וכולן, עמוק מכן — טמא, דיהה מכן טהור, חוץ ממוזוג שעמוק מכן טהור, דיהה מכן טהור.

ומביאה הגמרא עובדה: בר קפרא אדיהו ליה

הוא כהה מדוע היה מקום לטמא בשחור כהה יותר מבשאר הצבעים. ואולם מהריטב"א [ד"ה "והא"] מבואר להפך, שהרשב"ם הוכיח כפירושו מסוגיתנו, שהטעם לטמא שחור כהה הוא משום שאפשר שע"י המכה ישחיר הרבה, והריטב"א דחה את הראיה שאפשר שדיהה הכוונה לבהיר ופירוש הסוגיא הוא כרשב"א.

211. ד' מראות דמים השנויים במשנה שונים הם זה מזה בחוזק האדמיות שבהם, וביאר רש"י [ד"ה "עמוק"] שלאיכא דאמרי שגם עמוק מהם טהור הכוונה שלא הגיע כהותם לכלל המראות הכהים יותר שהוזכרו במשנה. נמצא שנקטה המשנה ד' גוונים מסוימים וכל המראות שביניהם בין הכהים יותר ובין הבהירים יותר טהורים.

והקשה התוס' הרא"ש שלכאורה מעלת ד' המראות שבמשנה היא שהם האדומים ביותר, ולכן מפרשים שהפסוק "דמיה" מתיחס אליהם, ומדוע אם כן טהורים המראות הכהים יותר ולא העמידה הגמרא שהפסוק בא לרבות אותם שאדמיותם חזקה ולטהר את המזכרים במשנה.

וקושיה זו קשה גם לשאר האמוראים שטיהרו בדיהה, שדם מכה שדיהה אדום הוא יותר מקרן כרכום ואף על פי כן הוא טהור וכקרן כרכום טמא.

ותירץ שהדמים הטמאים הם המצויים יותר, ואין דרשת הגמרא מ"דמיה" לרבות ד' דמים האדומים ביותר אלא את המצויים ביותר, ולכן צבע מצוי גם אם אדמיותו פחותה טמא. ואולם מהרמב"ן [יט, א] נראה שחולק על תירוץ התוס' הרא"ש, שהקשה הרמב"ן על הרשב"ם שביאר שדיהה פירושו כהה "וכי היאך יעלה על הדעת במוזוג ששנינו שני חלקים מים ואחד יין שהעמוק מיכן והוא הלבן טמא והדיהה טהור והלא אדום גמור הוא" וכו' ואם הקובע לטומאה אינו חוזק האדמיות אלא שכחות הדם באשה, אין הבנה לקושית הרמב"ן, שהרי אפשר שיהא הבהיר יותר טמא, אם הוא מצוי יותר. ואפ"ל שקושית הרמב"ן שהבהיר אינו דומה לדם כלל, ולא מסתבר שהוא מצוי באשה, כיון שאין בו ממראה דם, וכן מדויק מלשון הרמב"ן שהוקשה לו רק ב"מוזוג" ולא בשאר הצבעים, שמוזוג שדיהה אינו רק בהיר יותר אלא אינו דומה כלל לדם, רק בו אין מסתבר שהוא טמא.

למעלה מזה].

ואם באת לבדוק מראה דם המתאים לקרן כרכום, **נקוט דרא מציעתא**, בדוק לפי העלים שבשורה האמצעית בלבד, **וטרפא מציעתא בידך!** בין שלשת העלים שבשורה האמצעית המשובח הוא — העלה האמצעי שביניהם. אך הבדיקה בעלה הזו היא לא לעיכובא, אלא כל שלשת העלים האמצעים כשרים לבדיקה.

ולפי זה כך יהיה ביאור הברייתות:

א. כתחתון ולא כעליון — כשורה האמצעית ולא כשורה העליונה שמעליה.

ב. כעליון ולא כתחתון — כשורה האמצעית ולא כשורה התחתונה שמתחתיה.

ג. כעליון וכל שכן בתחתון⁽²¹³⁾ — כעלה העליון שבשורה האמצעית וכל שכן בעלה האמצעי שתחתיו.

ד. כתחתון וכל שכן בעליון — כעלה התחתון שבשורה האמצעית וכל שכן בעלה האמצעי שעליו.

כי אתו לקמיה דרבי אבהו לבדוק כקרן כרכום, **אמר — בנשייהו שנו!** כשהם

הביאו לפניו לשואלו על מראה דם כיון מזוג דהוי — **ואירכי** [וטהרו], וכן **אעמיקו ליה**, הובא לפניו מראה דם כמראה יין מזוג העמוק מהאמור במשנה, ודכי [וטהר גם אותו].

אמר רבי חנינא כמה נפיש גברא, דלביה יכול להבחין במראות הדם — **כמשמעתיה!**⁽²¹²⁾ [כהלכות שהוא מורה].

שנינו במשנה: **וכקרן כרכום**

תנא: כמראה קרן כרכום לח ולא יבש.

ומביאה הגמרא ארבע ברייתות ביחס לצבע הכרכום ולאחר מכן מסבירה שאינן חולקות זו על זו:

א. **תני חדא — כתחתון ולא כעליון.**

ב. **ותניא אידך — כעליון ולא כתחתון.**

ג. **ותניא אידך — כעליון וכל שכן כתחתון!**

ד. **ותניא אידך — כתחתון וכל שכן כעליון!**

אמר אביי: תלתא דרי שלש שורות עלים זו למעלה מזו יש בקרן כרכום ותלתא טרפן הויין [ובכל שורה יש שלשה עלים זה

212. גירסת המהרש"א "דעביד כשמעתיה", ובערוך לנר הוכיח כגירסת הספרים מהירושלמי שהביא ג"כ מעשה זה, ומובא שם שרבי חנינא אמר לבר קפרא "יהא שלמא לגברא שטעה בפומיה ולא טעה במראה", כלומר שרבי חנינא חלק על בר קפרא וסבר שעמוק טמא, ואף על פי כן התפעל מבקיאותו של בר קפרא לחלק בין המראות הדומים. ולגירסתינו "דלביה כשמעתיה" כן הוא גם הפירוש בבבלי ששיבח

213. הרמב"ם [איסור"ב ה, ת] כתב "כקרן כרכום כיצד, לוקח מן הברור שבו הקנה האמצעי שלו ומקיף הדם לעלה האמצעי שבקנה האמצעי ורואה בו". והקשה הערוך לנר, מדוע

מחוברים לאדמה שתחתם, ולא כשהם תלושים ממנה⁽²¹⁴⁾, שאז משתנה צבעם.

שינוי במשנה: וכמימי אדמה.

תנו רבנן: "כמימי אדמה" — מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם ומציף עליה מים, דברי רבי מאיר.

רבי עקיבא אומר: מביא אדמה מבקעת יודפת.

רבי יוסי אומר: מבקעת סכנין.

רבי שמעון אומר: אף מבקעת גנוסר, וכיוצא⁽²¹⁵⁾ בהן.

תניא אידך: "וכמימי אדמה" — מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם ומציף עליה מים בקליפת השום.

ואין שיעור למים, משום דאין שיעור לעפר, דהיינו שיביא מים שיש בהם כדי להציף

כשיעור קליפת השום על כמות העפר שלפניו.

ואין בודקין אותן כשהמים צלולים, אלא כשהן עכורין, שתהיה מעורבת האדמה במים וניכר מראה.

צללו המים [נהיו צלולים] חוזר ועוכרן, וכשהוא עוכרן אין עוכרן ביד אלא בכלי!

איבעיא להו: מהו ביאור הדין האחרון בכרייתא "אין עוכרין אותן ביד אלא בכלי"?

האם הביאור הוא — דלא לרמיא לעפר בידיה ולעברינהו, והיינו: שלא ימלא ידיו בעפר ויערב העפר במים בעודנו בידו ואחר כך יניחו בכלי אבל במנא, אם העפר מונח כבר בכלי עם המים, כי עבר ליה בידיה שפיר דמי שכשידו רק מערכת העפר המונח בכלי אינה גורמת לשינוי במראה.

או דילמא הביאור הוא — דלא לעברינהו בידא כלל, אלא במנא⁽²¹⁶⁾ יהא גם העירוב

וזהו גם הטעם שאין בודקים בשורת העלים העליונה, שהחמה מיבשתם ולחותם פחותה.

215. בערוך לנר פירש ש"כיוצא בהן" אין הכוונה שגם באדמות שהזכירו שאר התנאים אפשר לבדוק, אלא דווקא אדמה שדומה לבקעת גנוסר כשרה.

הרמב"ם פסק שמביא אדמה מבקעת סיניני. והקשה הערוך לנר, מנין לו שהלכה כרבי יוסי, והביא שיש גורסים במקום רבי יוסי רבי יהודה, ולגירסא זו ניחא שקיי"ל הלכה כרבי יהודה.

216. המהרש"א ביאר שנכללו ב' נידונים בספק הגמרא, א. כשהעפר בכלי ומערבבו בידו. ב. כשהעפר בידו ומערבבו בכלי. וספק הגמרא הוא

לא כתב הרמב"ם שבדיעבד כשרים גם שאר העלים שבקנה האמצעי. ואם חולק הרמב"ם וסובר שעלה האמצעי הוא לעיכובא כיצד פירש ב' הברייתות האחרונות.

רש"י במשנה [ד"ה "וכקרן"] פירש פירוש נוסף שקרן כרכום הכוונה לזווית גן שכרכום גדל בו. והקשה הערוך לנר [יט, א] שמסוגיתנו שחילקה בין העלים הנכללים בקרן כרכום, מבואר שהכוונה לעלי הכרכום עצמו ולא לזווית הגן.

214. הרשב"א והריטב"א ביארו שכיון שרק בכרכום לח משערים לכן צריך שיהא מחובר לגוש האדמה שבכך נשאת לחותו רבה. ובירושלמי [ב, ו] בשם רב ורבי יוחנן מבואר

ויקח כלי נוסף ויערבב בו.

תא שמע: כשהוא בודקן למימי אדמה, אין בודקן אלא בכום ולא שיחזיק עפר מעורב במים בידו ויבדוק. ומשמע שיש להכניס את העפר לכלי עם המים ולערבו שם ולא להחזיקו בידו.

ועדיין תיבעי לך, כי אכן הבדיקה עצמה צריכה להעשות כאשר העפר בכום, ולא כשהוא בידו, אבל (217) עכירה עצמה יש להסתפק במאי היא צריכה להעשות, בכלי דוקא או גם ביד?

ומסקינן: (218) תיקו:

כי אתו לקמיה דרבה בר אבוח לבדוק במימי אדמה אמר להו למביאי האדמה — מימי אדמה, במקומה שנינו! שרק אם בודק באותו מקום שנלקחה ממנו האדמה מועילה הבדיקה, אבל אם מעביר את האדמה למקום אחר משתנה מראיתה ואי אפשר לבדוק על פיה.

רבי חנינא פלי, מבקע, קורטא דגרגשתא ובדיק ביה. לייט עליה רבי ישמעאל ברבי יוסי שמי שיעשה בדיקה שכזאת, שיהיה עונשו באסכרה.

כי רק רבי חנינא הוא דחכים ויכול לבדוק כ-ב כן, אבל כולי עלמא — לאו חכימי הכי!

אמר רבי יוחנן: חכמתא דרבי חנינא גרמא לי דלא אחזי דמא, [שלא אראה ואפסוק במראות דם אשה], כי במקום שאני מטמינא — מטחר היה רבי חנינא. ואם אני מטחרנא הוא היה — מטמא.

אמר רבי אלעזר: ענוותנותא דרבי חנינא גרמא לי דדדוקא כן חזאי דמא. ומה רבי חנינא דענותן הוא מחית נפשיה לספק וחזי — אנא לא אחזי?

אמר רבי זירא: טבעא [טבע האנשים] דבכל גרמא לי דלא חזאי דמא, דאמינא — בטבעא לא ידענא, שאיני יודע להבדיל בין סוגי הדם השונים, כגון האם הדם מאדם או מבהמה, בדמא ידענא (219) להבדיל בדם החדר עצמו

בצלאל פירש שדחית הגמרא "ועדיין תבעי לך" אינה ספק חדש אלא דוחה הגמרא שאין פשיטות כלל ונשאר ספק הראשון. וראה בהגהות הרד"ל ששינה מחמת קושי הזו את כל פירושו הסוגיא, ומרש"י [ד"ה "לא לרמיה"] מוכח שלא כפירושו.

218. הפתחי נדה תמה על הרמב"ם [איסור"ב ה, ח] שהשמיט מהלכותיו הספק שבסוגיותנו.

219. כן פירש הערוך לנר [ד"ה "והא רבה"] ש"טבעא" הכוונה לסוגים שונים של דם, ו"דמא" פירושו חילוקי הצבעים בסוג דם אחד. התוס' [ד"ה "והא"] שינו את הגירסא שהיתה

האם דווקא כשהעפר מונח בידו ומערב אתו ע"י אצבע ידו השניה אסור משום שיש ב' גורמים לשינוי הצבע היד שמונח בה והיד שמערבת, או גם כשיש רק גורם אחד, היד שמונח בה או היד שמערבת, אסור. וראה בריטב"א [ד"ה ועדיין] שהיתה לו גירסא אחרת בסוגיותנו, ולגירסתו מפורש בברייתא כמהרש"א.

217. ספק הגמרא צריך ביאור, שמלשון הגמרא נראה שהספק הראשון נפשט אלא עדיין תבעי לך ספק אחר, ולכאורה הספק השני הוא ממש כספק הראשון. שגם הספק שבתחילת הסוגיא הוא במה מערב את העפר והמים ולא היכן מונחת התערובת בשעת הבדיקה, ובחכמת